

כתב אשורי (א)

נתיבי עם, קכ"ו ועוד

הכתב המקובל בישראל הוא הכתב האשורי. כך כינוהו חכמינו מימי עזרא הנביא. האמנם הוא אכן הכתב של האימפריה האשורית, שעל שמה הוא, כביכול, נקרא. ראשונים העלוהו על הפרק בדיונים הלכתיים. הן בתחום הגטין, כתיבת הגט וחתימתם של העדים. והן בהבנת המדרש על הנסים שאפפו את כתב הלוחות. ולמדרשים המתארים את נסי הכתיבה הזו.

בסימן קכ"ו מעלה השולחן ערוך את ההוראה כיצד לכתוב ספר כריתות: "כותבים הגט בכל כתב ובכל לשון, בין שהוא כתב ישראל, כגון פרובינציאל וכיוצא בו." ההגה דן לא בכתב אלא בלשון "דמקצתו לשון הקדש ומקצתו לשון ארמי – כשר. השולחן ערוך פוסל את תערובת הלשונות. וממשיך: "ונהגו לכותבו בלשון ארמית ובכתב אשורי". ההגה אינו מכשיר בכתב אחר. נתיבי עם מצטט את ההגה. "נוהגים עכשו לכתוב הגט מקצת מלות בלשון הקדש ורובו בלשון ארמי." ובהמשך, בצטוט מתוך הספר דברי שלום של הראש"ל הרב אג"ן זצ"ל, (הובאו דבריו אחרי סימן ת"ג של יורה דעה), "חתימת העדים מנהג עיר קדשנו ירושלים תבנה ותכונן לחתום בכתב אשורית דוקא," ומוסיף הערה אישית "ראיתי גט אחד ששלחו צפת תבנה ותכונן פה ירושלים והיו עדין בכתב פרובינציאל ושמעתי שכן נוהגים לכתחילה. ויש להם טעם שנהגו לחתום בכתב פרובינציאל."

נסינו להבין מהותו של הכתב האשורי והנה באה עלינו חידתו של הפרובינציאל. חקרנו בענין (ותודה שלוחה לר' דניאל לוי שליט"א, שעזרנו) והעלינו, שאין זה אלא הכתב שהיה נהוג במחוז פרובנס הצרפתי (Provence). והוא זה המוכר אצלנו ככתב רש"י. הכינוי רשי ניתן לכתב הזה בגין ההדפסה של החומשים עם פרוש רש"י. את חלקי המקרא הדפיסו באותיות אשוריות המרובעות ואת פרוש המתאים של הפרשן באותיות מיוחדות, שהיו ברשותם והן האותיות המוכרות בלשון העם ככתב רשי.

על פי עדותו של הרמבם (פרוש המשניות, מסכת ידים פרק ד') בכעין "מילון ערכים" מובא:

"עברית = הלשון העברית והכתב עברי.

"כתב עברי = הוא הכתב הזה שכותבים בו השומרונים את התורה. ו

"כתב זה, שאנו כותבים בו את התורה, (במאה השתים עשרה) הוא כתב **אשורי**. בו כתב יתעלה את התורה ונקרא **אשורי**; ענין גדולה והידור - "באשרי כי אשרוני בנות". (בראשית ל' 13). והוא אמר **אשורי**, שהוא מאושר שבכתב, (מאושר במובן של מושלם) לפי שאין אותותיו מתחלפות ולא יארע בו ספקות כלל, שאין אותיותיו דומות ואין אות מתחברת לחברתה במשפט כתיבתו. ואין כן שאר מיני הכתב".

בדומה מסביר ר' **עובדיה מברטנורא**, במסכת ידים, ד' משנה ה':

כתב **עברי** = הכתב שבא מעבר לנהר והכותיים כותבים בו עד היום (המאה השש עשרה). וישראל היו משמשין באותו כתב בדברי חול ובמטבעות של כתב, הנמצאים בידינו היום, שהיו מזמן מלכי ישראל מפותחות באותו כתב. אבל הכתב שאנו כותבים ספרים היום כתב **אשורי נקרא**. והוא הכתב שהיה בלוחות ונקרא **אשורי**, שהוא המאושר שבכתובות, לשון "באשרי כי אשרוני בנות".

בירושלמי, מסכת מגילה (פרק א' הלכה ט') מספרים לנו כי נהגו מספר של כתב;ם שתוכן הכתוב הכתיב את סוג הכתב:

"**לעז** - לזמר. **רומי** - לקרב. **סורסי** - לאיליאי (=קינות)(נמצא בעתיקות מרוקו), **עברי** - לדבור ויש אומרים אף **אשורי** לכתב. **אשורי** יש לו כתב ואין לו לשון; **עברי** יש לו לשון ואין לו כתב." מכאן שכשהיה צורך לשלב כתב עם לשון "בחרו להם כתב **אשורי** ולשון **עברי**". וחוזר מה שכבר צטטנו: "למה נקרא **אשורי** שהוא מאושר בכתב". והנה בא ר' לוי ואומר: "על שם שעלה בידם **מאשור**" (!). "וכתב הנשתון (=אגרת, היום הינו אומרים דברי דאר) כתוב ארמית ומתורגם ארמית". (דניאל ד' 7).

לפרשת הכתב, דפוס ויד, הסברים וממצאים מרשימים. נמשיך בלי נדר בחלק (ב) בעזרת ה'.

ונסיים בכתיבה טובה וברכות מיוחדות לכותבים ולקוראים.